

21. Yüzyılda Kuzey Kutbu'nun Jeopolitik Konumu ve Oluşan Yeni Jeopolitik Ekseni (Rusya, Çin ve ABD)

Geopolitical Position of the Arctic in the 21st Century and the Formation New Geopolitical Axis (Russia, China, and USA)

Seyedmohammad SEYEDI ASL* S. Mohammad ISANEDJAD**

Makale Geliş Tarihi / Received :26.10.2023
Makale Kabul Tarihi / Accepted :05.12.2023

ÖZET

Küresel sıcaklığın artması ve Kuzey Kutbu buzullarının erimesi, uluslararası düzeyde güç ilişkilerini değiştirmiştir. Öte yandan yeni deniz taşımacılığı yollarının keşfi, Batı ile Doğu arasındaki iletişim yolunun kısalması, stratejik kaynakların keşfi, tartışmalı sınırlar konusu gibi durumlar, Kuzey Kutbu'nun jeopolitik ağırlığının artmasına ve uluslararası sistemde yeni bir jeopolitik eksenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenler, uluslararası yeni bir jeopolitik rekabetin kapısını aralar. Bölgede aralanan bu kapıda, jeopolitik rekabetin artması neticesinde, Kuzey Kutbu jeopolitik araştırmalarının odak noktası haline gelmiştir. Bu araştırmamızda iklim değişikliğinin Kuzey Kutbu'daki etkisini, meydana gelen değişikliklerin jeopolitik durumuna tesirini, ABD, Çin ve Rusya'nın bu bölgedeki stratejisini inceliyerek, yakın gelecekte Kuzey Kutbu'nun nasıl bir jeopolitik eksene sahip olacağını konu edinmektedir.

Anahtar Kavramlar: *Jeopolitik, Kuzey Kutbu, Çin, Rusya, ABD.*

ABSTRACT

The increase in global temperature and the melting of Arctic ice have changed power relations at the international level. On the other hand, the discovery of new maritime transport routes, the shortening of the communication route between the West and the East, the discovery of strategic resources, the issue of controversial borders, etc., have caused the geopolitical weight of the Arctic to increase and the emergence of a new geopolitical axis in the international system and opened the door to new geopolitical competition in this field. On the other hand, the increase in geopolitical competition in this region has made the North Pole a focal point in geopolitical research. This study examines the impact of climate change in the Arctic, the effects of these changes on the geopolitical situation of the Arctic, the strategy of the USA, China and Russia in this region, and states what kind of a new geopolitical axis the Arctic will have in the near future.

Keywords: *Geopolitics, Arctic, China, Russia, USA.*

* Dr., HSE University, Faculty of World Economy and International Affairs, sseyediast@hse.ru, ORCID No: 0000-0001-5237-7385.

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, s.m.isanedjad@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-4504-1979.

GİRİŞ

Arktik bölgesi hızla küresel bir ilgi alanına dönüşüyor. Bazı araştırmacılar için iklim değişikliği sadece Kuzey Kutbu'nun fiziki coğrafyasını değiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda bölgenin siyasi ve bilimsel önemini de yeniden şekillendiriyor. 2007'de Kuzey Kutbu'nun Lomonosov Sırtları (ridge) yakınındaki deniz tabanının dibine, Rus bayrağı dikilmesinden bu yana, daha önce ilgisiz ve durağan bir bölge olarak görülen yöre, dünya için jeopolitik bir bölge olarak öne çıkmaktadır (Westerhof, 2021: 14).

ABD Ulusal Kar ve Buz Veri Merkezi'ne (National Snow and Ice Data Center) göre, kutuplardaki buzulların erimesi, 2007 yazında tüm zamanların rekorunu kırmıştır. Bu durum, buzul koşullarının izlenmesinden bu yana ve büyük olasılıkla insanlık tarihinde ilk kez, ünlü Kuzeybatı Geçidi'nin açılmasına da neden olmuştur. Değişimden bir yıl sonra, 2008 yazında bir miktar azalan buzul erimesi meydana gelmiş; fakat bu yılın Eylül ayında, Kuzeybatı Geçidi ile Kuzey Deniz Yolu'nun (Kuzeydoğu Geçidi olarak da bilinir) aynı anda açılması da tarihsel bir olay olarak kayıtlara geçmiştir (Zellen, 2009: 2).

Kuzey Kutbu jeopolitiği; Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve ABD Başkanı Joe Biden'ın oluşturduğu Cenevre'deki ABD-Rusya zirvesinde yapılan açıklamalara yansıdığı gibi, büyük güçlerin stratejik politika odaklarından biri haline gelmiştir. Kuzey Kutbu bir iş birliği ve barış bölgesi iken, bölgede artan militarizasyon ve tatbikatlar ile Çin'in potansiyel bir rakip olarak ortaya çıkması Kuzey Kutbu gerilimini arttırmıştır (Seethi, 2021). Ortaya çıkan bu gerilimin oluşma nedeni, Arktik jeopolitiğinin dinamik karakterine dayanan ve günümüz Kuzey Kutbu'nda çağdaş jeopolitiğin nasıl bir rol oynadığını göstermek çalışmamızın önemini oluşturmaktadır. Bu nedenle Kuzey Kutbu'na yönelik uluslararası ilgi artışının ardındaki jeopolitik rekabeti ve nasıl bir jeopolitik eksenin ortaya çıkacağı değerlendirilecektir. Bu değerlendirme için Metodoloji, birincil ve ikincil kaynaklar kullanılıp hazırlanması sırasında kitaplardan, makalelerden, web sitelerinden ve resmi kurumsal yayınlardan da yararlanılmıştır.

1. JEOPOLİTİK VE ARKTİK JEOPOLİTİĞİ

Jeopolitik; antik çağlardan beri fark edilebilir olsa da bu eylem tarzı yalnızca, üç ilkenin izini taşıyan; siyasetin önceliği, kimlik birliği ve teritori Vestfalya devleti ile tartışılmaz hale gelmiştir. Jeopolitik ile devlet arasında oldukça özel bir bağ kuran da işte bu sihirli üçgen olmuştur. Büyük ölçüde Avrupa dini çatışmasından kaynaklanmış ve tarih açısından, Avrupa'nın denizaşırı genişlemesine, güç mücadelelerinin temsilinde de bir çözüm olmuştur (Retaille, 2000: 34).

Jeopolitik terim; ilk olarak 1899'da İsveçli coğrafyacı, Rudolf Kjellén tarafından İsveç'in doğal sınırlarının oluşumu hakkındaki makalesinde ortaya çıkmıştır. Kjellén, Jeopolitiği; "*Devleti coğrafi bir organizma veya belirli bir genişliğe sahip bir fenomen olarak tanımlayan teori,*" olarak açıklamıştır (Afzali ve Seyedi Asl, 2022: 267). Bu konuda, Alfred Thayer Mahan'ın jeopolitik çalışması, "*The Problem of Asia*" ile başlamıştır. Bu çalışmada; Rus İmparatorluğu'nun kara gücü ile çıkarlarını, Yakın Doğu'dan Çin'e kadar, Asya kıtasının çevresinde yatan sömürge ve uluslararası ticari rekabeti de ele alınmıştır (Antrim, 2010: 17). Mahan, Rusya'nın konumunu, onu tartışılmaz baskın kılan Asya'nın kara gücü olarak kabul eder. Panama ve Süveyş Kanallarının sunduğu geçitlerle birbirine bağlanan kuzey kara yarımküresi, dünya gücünün anahtarıydı. Bu yarımküredeki üçra köşeleriyle Avrasya, en önemli bileşendi. Bununla birlikte, Rusya'nın karayla

çevrili konumu, onu dezavantajlı hale getirdiğini hissetti; çünkü ona göre deniz hareketi kara hareketinden üstündü (Cohen, 2015: 26).

1904'te bir İngiliz akademisyeni olan Halford J. Mackinder; Rusya anakarasının onu, neden İngiliz deniz gücüne rakip bir kara gücü haline getirdiğini açıklamaya çalışmıştır. Konuyu; Avrasya'nın uçsuz bucaksız iç kesimleri, demiryollarıyla geçildiğinden, Rus etkisinin Karadeniz'den Japonya'ya kadar, diğer bölgelere de yayılabileceğini savunmuştur. (Dahlman, 2009: 88).

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve ardından Nazi Almanya'sına karşı müttefiklerin propaganda savaşı, İngilizce bir kelime olan 'jeopolitik'in kullanılmasını kolaylaştırmıştır. Jeopolitik, Life dergisinin sözleriyle; "*Bir İngiliz yaygınlaştırdı, Almanlar kullandı ve Amerikalılar'ın öğrenmesi gereken yeni ve korkunç bir bilimsel sistem'in adı oldu*" şeklinde açıklanmıştır. Bu müttefik siyasi söyleme dâhil edildiğinde, jeopolitik paradoksal bir ikili yaşama sahip olmaya başlamıştır. Bu terim, emperyalist Nazi dış politikasıyla ilişkilendirilen tabu bir kelimeydi. Bununla birlikte, jeopolitik, müttefiklerin de göz ardı edemeyecekleri, küresel siyasetin incelenmesine yönelik katı bir stratejik yaklaşım olan gerekli bir kötülüktü. 1950'lerin başlarında Schmidt, ABD Hava Kuvvetlerinin jeopolitiği üzerine bir bibliyografya girişinde; "*Bunun çok çeşitli anlamlarda kullanıldığını ifade ederek, bazı durumlarda, terimin hiçbir anlamı olmadığını...*" öne sürmüştür. (Ó Tuathail, 1994: 259).

1970'lerin başında jeopolitik, özellikle Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da büyük güç rekabetlerinde ve bunlarla ilişkili bölgesel boyutların vurgulamasında kullanılmaya başlanılmıştır. Henry Kissinger; ABD'nin politikasını oluşturmada ve akademik çevrelerde jeopolitiği tekrar saygın kılmakla ünlenmiştir. Nazi Almanya'sının tarihsel belleğe dönüşmesi, Henry Kissinger'in jeopolitiği, bir bilim adamı ve politika yapıcı olarak yaygın bir şekilde kullanılmasıdır. Uluslararası kültürel, ekonomik, politik ve stratejik gelişimdeki coğrafi faktörleri anlama ihtiyacının oluşması, jeopolitiğin bilimsel analizde yeniden 1980'lerde ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. (Leylanoğlu ve Seyedi Asl, 2021: 110; Seyedi Asl ve Karaoğlu, 2023: 367).

Ana akım jeopolitik muhakemenin sürekli eleştirisi, bilimin konusuydu. Soğuk Savaş'ın sonunda o dönemin stratejik doktrinlerine ve onların meşrulaştırıcı entelektüel aygıtlarına meydan okuma sonucunda ortaya çıkmıştır. 40 yılı aşkın bir süre, jeopolitik düşüncedeki güç rekabetinin sona ermesi, coğrafyada ve tüm sosyal bilimlerde gücün mekânsallığına olan ilgiyi daha da arttırmıştır. İktidarın yeniden düşünülmesi bağlamında bu eleştiri hız kazanmış ve yavaş yavaş "*Eleştirel Jeopolitik*" etiketini almıştır. (Dodds vd., 2013: 6).

Diğer taraftan İklim faktörleri (ve değişikliği), jeopolitik teorilerinde temel yapı bloğunu oluşturmuştur. (Haldén, 2007: 46). XX. yüzyılın sonlarından itibaren İklim değişikliği, düşünürlerin zihinlerini meşgul eden en önemli konularından ve içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu sorunların yanında atmosferde ve okyanustaki değişiklikler, buzulların erimesinin artması, deniz seviyelerinin yükselmesi ve sera gazlarının konsantrasyonunun değişmesi üzerinde oldukça etkili olmuştur. Küresel Isınmada, Jeopolitik dönüşüme uğrayan bölgelerden biri de Arktik bölgesidir; çünkü Kuzey Kutbu, iklim değişikliğinin etkilerini diğer bölgelere göre daha erken ve daha yoğun hissetmektedir. Bununla birlikte dünya yüzeyinin

ortalama sıcaklığındaki en büyük artış, farklı eğilimlerle de olsa kutup bölgelerinde meydana gelmiştir (Mirheydar vd., 2014: 22).

Kuzey Kutbu bağlamındaki incelemelerin çoğu, jeopolitiğe yönelik klasik, neo-realist bir yaklaşımdan yola çıkmıştır. Bu yaklaşım, ulus devletlerin bölgedeki güvenlik endişelerine ve yeni nakliye rotaları için yarış da dâhil olmak üzere kaynak müdahalelerine odaklanır. Mevcut jeopolitik bilim, sınırlarla ilgili olarak, Kuzey Yarımkürede dünyanın başka yerlerine göre çok daha şiddetli olmasının nedeni, ortaya çıkan, iklim değişikliğinin jeofizik değişikliklerin sonuçlarıyla vurgulamaktadır. Eleştirel jeopolitik bilimi, özellikle mekânsallaştırıcı söylemleri vurgulayan bölgenin kaynakları içindir. Küresel mücadelede jeopolitik ve jeoekonominin derinden iç içe geçtiği, ancak barışçıl devletler arası iş birliğinin ve çok ölçekli yönetişimin çatışmaya ağır bastığı bir alan olmasıdır (Dorothee ve Varnajot, 2021: 283).

Kuzey Kutbu'ndaki iklim değişikliği nedeniyle gözlemcilerin hayal ettiğinden daha hızlı bir okyanusun ortaya çıkması oluşmaktadır. Bu hızlı değişim, siyaset bilimciler için de bulunmaz bir "*Test Laboratuvarı*" olarak sunulmaktadır. Burada olgusal akıl yürütme yerine, Kuzey Kutbu'nun fiziki coğrafyasında meydana gelen değişiklikler, devlet politikası ile coğrafi değişiklikler arasındaki ilişkinin araştırılmasına olanak kılmaktadır. Mevcut coğrafyanın, insan muhakemesi üzerinde, kültürel pratiği veya siyasi karar verme değerleri belirleyici bir faktör olarak görülmeyebilir. Buna mukabil coğrafi faktörlerin, siyasi süreçlerde sınırlayıcı veya etkinleştirici işlevlerin oluşacağı belirtilmelidir (Wegge ve Keil, 2018: 84).

1990'lı yıllarda, eski Alaska Valisi Walter Hickel, Reader's Digest'te; "*Arktik Günü Geldi*" başlıklı bir makale kaleme almıştır. Bundan on üç yıl sonra, Kuzey Kutbu bilgini Oran Young; "*Arktik Çağı*" başlıklı Dış Politika makalesinde; "*Dünya, uluslararası barış ve güvenlikle ilgilenenlerin bölge hakkında acilen çok daha fazla şey bilmesi gerekeceği ve Arktik kıyı devletlerindeki politika yapıcılarının giderek daha fazla endişe duyacağı bir çağ olan Kuzey Kutbu çağına giriyor,*" gerçeğini ilan etmiştir. Bu paylaşımı değerlendirmek için, Kutup bölgesinin herhangi bir "*Soğuk Savaş Dönemi Haritası*"na bir bakıldığında, buzlu kutup bölgesinde, yüz yüze duran iki süper güç ortaya çıkmaktadır. Jeopolitik mantık, Kuzey Kutbu'nu dünyanın tam merkezine yerleştirmiş ve Arktik Okyanusu'nu da eski zamanların Akdeniz'inin modern bir eşdeğeri haline getirmiştir (Zellen, 2009: 1).

Öte yandan XXI. yüzyılın başında araştırmacılar, politikacılar, medya ve yorumcular benzer şekilde Arktik bölgesinin geleceği hakkında bir dizi iddiada bulunmaya başlamıştır. Kuzey Kutbu'nu dünyanın yeni enerji sınırıyla birlikte, jeopolitik çatışma için bir "*arena mekânı*" olarak göstermişlerdir. Bu iddiaların yanı sıra, bölgenin hidrokarbon kaynaklarına ilişkin olumlu tahminlerin nedeni, nakliye için Asya'ya giden kuzey "*kısa yolunu*" kullanmanın cazibesi vardır. Tüm bunların sonucunda bölge dünya çapında büyük ilgi görmüştür (Østhagen, 2017: 240).

Bahse konu olan "*Arktik jeopolitiği*" terimi, bölgenin yakın ve uzun vadeli geleceğine ilişkin çok sayıda karşıt varsayımları oluşturmuştur. Bu varsayımlar, Kuzey Kutbu meselesini, geniş bir şekilde özetleyen, modaya uygun bir slogan olarak popüleritesini yükseltmektedir. Bu sloganların oluşumu, kökleri bir dizi tarihi Soğuk Savaş mirasına dayanan tahminlerdir. Ulusal egemenlik ve bölgesel hegemonya, bölgenin kaynaklarına yönelmekteydi. Sonuçta ekonomik ve '*Arktik*

sorununa' yol açan denizcilik fırsatlarını içeriyordu; fakat bunlarla sınırlı değildi (Raspotnik, 2016: 65).

Kuzey Kutbu; ABD, Rusya ve Çin arasındaki yegâne fiziki buluşma noktalarından biri olarak görülmektedir. Bu üç süper güç arasında uzun süredir devam eden çatışmalar dikkate alındığında, jeopolitik bir çatışma alanının kaçınılmaz olduğu söylenebilir (Thangaraj ve Chowdhury, 2022: 3).

Ekonomik motivasyonların ötesinde, ABD, Rusya ve Çin gibi ülkeler, askeri üstünlük ve daha fazla güç elde etmek için bölgede rekabet halindedirler. Aynı zamanda, Kuzey Amerika ile Avrasya arasında kritik bir konumda yer alan Kutup, mekân olarak askeri gücü yansıtmak için burayı güçlü bir stratejik konum haline getirmektedir (Gross, 2020).

Modern jeopolitiği tanımlayan ve dinamizme uygun olarak XXI. Yüzyılda, Kuzey Kutbu'nun jeopolitik önemi her geçen gün artmaktadır. Bu gelişme, Soğuk Savaş'ın askeri stratejisinin ve ulusal güvenlik yönlerinin canlanmasından değil, iklim değişikliği ve ticari faktörlerden kaynaklanmaktadır. Arktik Okyanusu'nun eriyen buzulları, Kuzey Kutbu'ndaki faaliyetlerde bir artışa neden olmuştur. Arktik kaynaklarına, özellikle petrol (enerji) ve minerallere daha fazla erişilebilirliğe ve yeni ulaşım yollarına olanak sağlamıştır (Bjørkli, 2015: 26).

Politika yapıcılarını, analistleri ve stratejistleri, 2030'ların sonunda, güç dengesi üzerindeki sonuçlarıyla ve iklim değişikliğinin jeopolitik konumlarıyla da mücadele etmeye zorlayan bir paradigma değişikliği beklenmektedir. Bu durum; hiçbir yerde, geri çekilen buz sahanlıklarının coğrafyada değiştireceği Kuzey Kutup Dairesi kadar görünür ve yakın değildir (Hamilton, 2022).

2. KUZEY KUTBU VE JEOPOLİTİK FAKTÖRLERİ

2.1. Enerji Faktörü

Enerji kaynakları, devletlerin coğrafyasında bir kilit unsurdur. Enerji jeopolitiği de enerji arz ve talep merkezlerinin konumu, geçiş yolları, enerji fiyatları gibi faktörleri analiz eder. Bu nedenle ulusal stratejinin etkinliği ve ekonomik büyüme üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Enerjinin jeopolitiğini devletlerin çıkarlarını içerecek şekilde anlamak hayati önem taşımaktadır (Campos ve Fernandes, 2017: 23).

Arktik Okyanusu'nun uluslararası önemini harekete geçiren faktörlerden biri, ısınma sıcaklıkları ve doğal kaynak çıkarma teknolojisindeki ilerlemelerdir. Bu da giderek daha erişilebilir hale gelen enerji kaynaklarının zengin mevcudiyetidir. ABD Jeoloji Araştırması (*United States Geological Survey 2008*) tahmini, Kuzey Kutbu'nun 90 milyar varil petrol, 1.669 trilyon fit küp doğal gaz ve 44 milyar varil doğal gaz sıvısı içerdiğini ve bunların %84'ünün açık deniz bölgelerinde meydana geldiğini ileri sürmektedir. Bu analizde, açık deniz petrol kaynaklarının %70'inden fazlasının Arktik Alaska, Amerika Havzası, Doğu Grönland Rift Havzaları, Doğu Barents Havzaları ve Batı Grönland Kanada'da bulunduğunu tahmin edilmektedir. Keşfedilmemiş doğal gazın %70'inden fazlasının Batı Sibiryaya Havzası, Doğu Barents Havzası ve Arktik Alaska'da meydana geldiği söz konusu olmaktadır (Chapman, 2020).

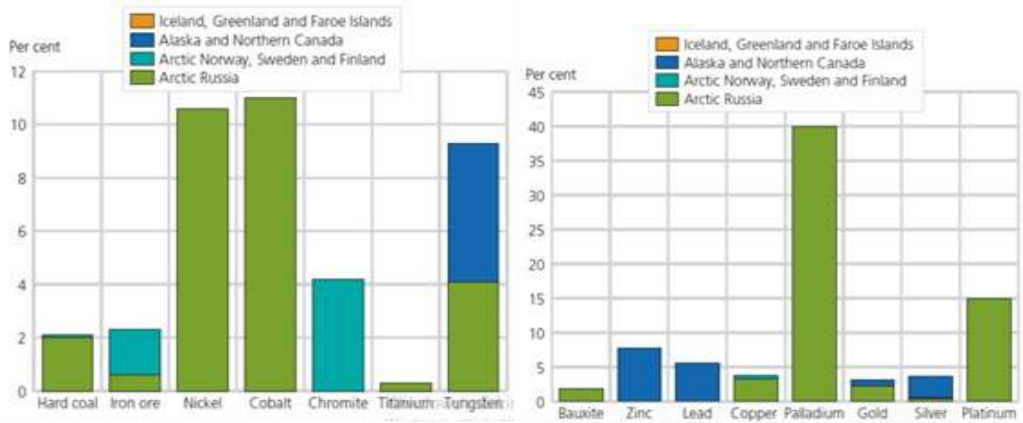
ABD Ulusal Petrol Konseyi'nin (2019) son güncellemelerine göre, Arktik Okyanusu açık deniz bölgesinin potansiyel kaynaklarının en az 390 milyar varil petrol eşdeğeri olduğu ve Rusya

Federasyonu'ndaki payın %60 olduğu tahmin edilmektedir. Rus Kuzey Kutbu'nun doğu kısmının geri kazanılabilir kaynaklarına ilişkin tahminler daha zayıftır, ancak bu bölgelerden yeni jeolojik veriler elde edildikçe bu durum değişecektir (Brodt, 2021: 335). Bunlar, “*Dünyanın kullanılmayan en büyük petrol ve gaz rezervlerinden bazılarıdır*”. Eriyen deniz buzu bu geniş kaynakları açığa çıkarırken ABD, Rusya ve AB (Çin) gibi aktörler arasındaki rekabet yoğunlaşmakta ve Kuzey Kutbu jeopolitiği üzerine yapılan çalışmaların çoğu, gelecekteki bir çatışma olasılığına odaklanmaktadır (Tremoglie, 2020: 5).

2.2. Mineraller Faktörü

Arktik, değerli metaller ve taşlar da dâhil olmak üzere büyük miktarlarda çeşitli mineraller içerir. Nikel, bakır, kalay, uranyum, fosfat, kurşun, çinko, altın, apatit, alümina, demir cevheri, mika, titanyum, flogopit, vermikülit, niyobyum, tantalit, kuvars, florit, barit, kalsit, ametist, amazonit ve elmaslar. Tahmini değerlerinin 1,5-2 trilyon ABD Doları olması, bölge devletleri için önemlerinin nedenini açıkça göstermektedir (Peimani, 2013: 1).

Şekil 1. Küresel kömür, demir ve ferro-alyaj madeni çıkarımının arktik payı; Küresel demir dışı mineraller ve değerli metal cevheri çıkarımının arktik payı 2002(Lindholt, 2006: 31).

2.3. Kuzey Deniz Yolu ve Kuzeybatı Geçidi Faktörü

15. yüzyılda Avrupalı kâşifler Kuzey Kutbu bölgesinde gezilebilir deniz yolları arama çalışmasında üç olası rota belirlemiştir (Depledge, 2016):

- Kuzey Amerika kıtasının kuzey takımadaları arasında bir Kuzeybatı Geçidi (Northwest Passage – NWP);
- Avrasya kara kütesinin kuzey kıyı şeridini takip eden bir Kuzey Deniz Rotası (Northern Sea Route – NSR);
- Arktik Okyanusu boyunca uzanan bir Transpolar Deniz Rotası (Transpolar Sea Route – TSR).

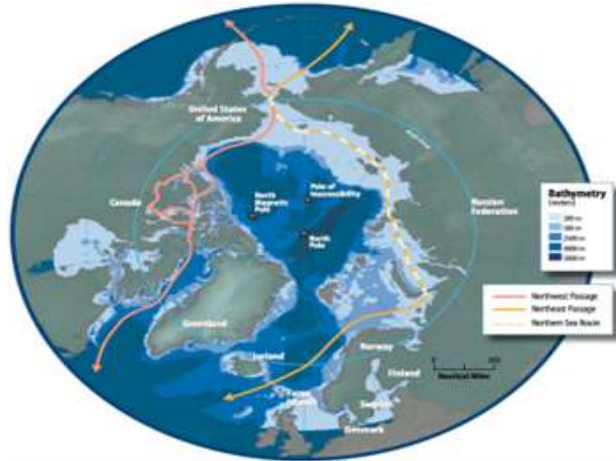
Bu geçitleri aramak için yapılan ilk Avrupa seferleri sırasında Arktik bölgesinin hala büyük bir bilinmezliği temsil ettiğini hatırlamak önemlidir. XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar kuzey geçitlerinin aranişından sonraki kâşifler, Kuzey Kutbu'ndan görünüşte imkânsız bir geçiş elde etmek amacını gütmüşler. Bu arada daha fazla keşif gezisi için fon ararken, efsanevi, yüce, ilahi ve hatta rasyonel nitelikler kazanmışlardır. Transpolar Deniz Rotası ve Kuzeybatı Geçidi girişimleri XX. yüzyılda neredeyse tamamen terk edilmişken, Kuzey Deniz Rotası fethetme mücadelesi

Sovyetler Birliği için bir öncelik haline gelmiştir. 1988’de Sovyetler Birliği, Kuzey Deniz Rotasını uluslararası denizciliğe açmanın ekonomik fizibilitesini değerlendirmek için Uluslararası Kuzey Denizi Rota Programı üzerinde Norveç ve Japonya ile çalışmaya başlamıştır (Ibid).

Kuzey Denizi Rotası, Kuzeybatı Geçidi ve Transpolar Deniz Rotası önümüzdeki yıllarda küresel nakliye için beklenmektedir. Rusya üzerinden geçen Kuzey Denizi Rotası, Doğu Çin’i Batı Avrupa’ya bağlamaktadır. Şangay’dan Antwerp’e kadar olan rota, Süveyş Kanalı’ndan geçen mevcut rotadan yaklaşık %40 veya 7.000 km daha kısadır. Bu kısalığın yanında, Kuzey Kutbu’nu geçmek, çatışma yüklü Güney Çin Denizi ve Somali kıyılarından ve Malakka Boğazı gibi önemli geçiş noktalarından kaçınmak anlamına gelmektedir (Vindevogel, 2022: 1). Bu rotalar, Kuzey Kutbu’na yeni oyuncular çekerek siyasi dinamikleri değiştirebilir. Çin, kuzey rezervlerine erişimini garanti edecek ve Malakka boğazları yoluyla enerji ithalatına olan bağımlılığını azaltacaktır. Bununla beraber buz kırıcılar da inşa ettikleri ve geliştirmeye devam ettikleri, Kutup İpek Yolu yaratma arzusunu her fırsatta şimdiden vurgulamaktadırlar (Gomes, 2022: 4).

Günümüzde kullanımda olan Kuzey Denizi Rotası, son yıllarda trafikte önemli artışlar yaşamıştır? . Sadece 2018’de, bir önceki yıla göre neredeyse yüzde 70 daha fazla olan rotada 18 milyon tonun üzerinde mal taşınmıştır. Büyük teknoloji firmaları, Arktik Okyanusu boyunca fiber optik kablolar döşemek için girişimler başlatarak ve soğuk iklimden yararlanan yeni veri merkezleri inşa ederek, Kuzey Kutbu’nda bulunan ekonomik fırsatları da kollamaktadırlar (Kalliojärvi, 2020: 104).

Harita 1. Kuzey Denizi Rotası da dâhil olmak üzere alternatif Kuzeybatı Geçidi rotalarını ve Kuzeydoğu Geçidini gösteren Kuzey Kutbu Haritası (Rognvald Boyd vd., 2016: 11)

3. AKTÖRLER VE JEOPOLİTİK REKABET

3.1. Rusya

Rusya’nın Kuzey Kutbu’na olan ilgisi, daha fazla kaynak ve güvenli ticaret yolları içindir. Hiç bitmeyen arayışlarla yönlendirilen ve XVI. yüzyılda Sibiry’a’nın fethine kadar uzanan derin tarihi kökleri vardır. Rusya’nın Kuzey Kutbu’ndaki modern duruşu, Avrupa’nın ana tiyatro olduğu genel çatışmasının ayrılmaz bir parçasıdır (Rumer, 2021: 1). Öte yandan XXI. yüzyılın jeopolitiği, XIX. ve XX. Yüzyıllarındaki imparatorluk ve çatışma günlerinden farklı olmuştur. Enerji ve mineral kaynakları, yeni balıkçılık alanları, kısaltılmış deniz yolları ve Kuzey Kutbu’na akan nehirlerle

erişim ile Kuzey Kutbu'nun artan erişilebilirliği, Rusya'yı bir deniz devleti olmaya itmiştir (Antrim, 2010: 17).

Rusya, yaklaşık 15.000 mili kapsayan toprakları ile dünyanın en büyük Arktik ülkesidir. Bu kritik bölgede yaşayan dört milyon insanın yarısından biraz fazlası Rusya'da yaşamaktadır. Kara kütlesi ve nüfus açısından bu avantaj göz önüne alındığında, Rusya kendisini Arktik'in önde gelen gücü olarak görmektedir (Tremoglie, 2020: 14). Kuzey Kutbu bölgesi ayrıca, Rusya Federasyonu'nun ekonomik ve askeri olarak hayati öneme sahiptir. Rusya'nın GSYİH'sının yaklaşık %20'si bu bölgede üretilmekte ve Kola Yarımadası, Rusya'nın nükleer şemsiyesinin mekânıdır. Kutup bölgesindeki buzulların erimesi, Rusya'yı yavaş yavaş denizlerin süper gücü haline getirmektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın 2007'de sembolik bir açılış hareketi olarak Kuzey Kutbu'nun altındaki deniz tabanına Rus bayrağını dikmesiyle giderek iddialı bir konuma gelmesi şaşırtıcı değildir (Coninsx vd., 2022: 3).

Arktik bölgesinin jeopolitik değeri iki devlet belgesinde açıklanmaktadır: 2001 yılında kabul edilen "*Rusya Federasyonu Deniz Doktrini*" ve 2008 yılında onaylanan 2020 ve sonrası için, "*Kuzey Kutup Bölgesinde Rusya Federasyonu Devlet Politikasının Temelleri*" adlı belgelerdir. İlk belgede; Kuzey Kutbu'nun Rusya için önemi, kıtasal seyrüsefer, toprak iddiaları, ekonomik büyüme, zenginlik ve askeri/güvenlik hususları belirlenmektedir. İkinci belgede, Rusya Arktik bölgesindeki, Rusya Federasyonu'nun sınırlarının korunmasına ilişkin hükümet ve sivil toplum arasındaki stratejiyi içermektedir (Kharlampyeva, 2013: 97).

Yapılan bu işlemlerin yanı sıra ayrıca; Aralık 2014'te çeşitli askeri silahları ve şubeleri tek bir komuta altında birleştirmek için Kuzey Ortak Stratejik Komutanlığı'nı (Joint Strategic Command North) kurdu. Rusya'nın stratejik askeri ve deniz belgelerine göre, artan askeri yeteneklerin nedenleri iki yönlüdür. Birincisi; Rusya, Kuzey Kutbu'ndaki değişen ortama ve Kuzey Denizi Rotası boyunca nakliyedeki artışla ilgili olarak ortaya çıkan güvenlik sorunları, ikincisi, eriyen deniz buzul nedeniyle açılan en uzun kıyı şeridinin korunma ihtiyacına cevap verilmesidir. Bu artış, ABD ve NATO ile stratejik denklığı koruma arayışı konusuyula da bağlantılıdır (Klimenko, 2019: 8).

Jacob Gronholt-Pedersen ve Gwladys Fouche göre, Rusya'nın buzkıran filosu diğer uluslarınkinden çok daha fazladır. Resmi veriler, yedi nükleer enerjili buz kırıcıya ve yaklaşık 30 dizel motorlu buz kırıcıya sahip olduğunu göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'in her birinin çalışır durumda iki dizel motorlu buz kırıcısı vardır (Gronholt-Pedersen ve Fouche, 2022).

Şekil 2. Büyük buz kırıcılar ve buz kapasiteli devriye gemileri (Gronholt-Pedersen ve Fouche, 2022).

Moscow Times; 2015 Donanma Doktrini'nde; Kuzey Kutbu'nu, NATO tarafından engellenmeden Atlantik ve Pasifik Okyanuslarına girmek için kilit bir erişim noktası olarak tasavvur ettiğini kaydeder. Denizcilik doktrininin yeni unsurları olarak ayrıca gemi inşası, devlet yönetimi ve denizcilerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması yer almaktadır (Timothy, 2019: 436).

Mart 2020'de Putin, ana hedefleri ve Moskova'nın doğal kaynakların sömürüsüne odaklanma da dâhil olmak üzere Kuzey Kutbu gündemini özetleyen "2035'e Kadar Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kutbu'ndaki Devlet Politikasının Temelleri"ni imzalamıştır. Bu yönü takiben, Uzak Doğu ve Kuzey Kutbu Kalkınma Bakanlığı, Mayıs 2020'de hükümetin değerlendirmesi için bir uygulama stratejisi taslağı sunmuştur. 26 Ekim 2020'de yayınlanan üçüncü belge, Kuzey Kutbu'ndaki 'Devlet Politikası' ve 'Sosyo-Ekonomik Kalkınma' planlarını gerçekleştirme mekanizmaları ana hatlarıyla belirtilmiştir. (Sukhankin, vd., 2021: 210).

Diğer taraftan Rusya, Kuzey Kutbu'na 80 milyar doların üzerinde yatırım getirecek beş yıllık bir plan açıklamıştır. Buradaki ekonomik yatırım, askeri yatırımlara da yol açmıştır. ASP COO'su Andrew Holland'a göre; "Daha büyük askeri ileri karakollar, kolay bir kılıç sallama şekli ve aynı zamanda Murmansk merkezli Kuzey Filosuna yapılan çok büyük miktardaki yatırım için koruma sağlamanın bir yolu anlamına geliyor," ifadesini kullanmaktadır. (Madeira, 2019). Öte yandan 2019'da Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü'nden (PRIO) kıdemli analist Pavel Baev, Rusya'nın iki yönlü Kuzey Kutbu politikasının; "Askeri faaliyetleri genişletme ve uluslararası iş birliğine girme konusunda birbiriyle pek uyumlu olmayan yollar," izlediğini belirtmiştir. (Sukhankin vd., 2021: 211).

Rusya'nın Kuzey Kutbu'ndaki çıkarları, "*Rusya Federasyonu'nun Arktik bölgesini stratejik bir kaynak üssü olarak*" kullanmasına bağlanmıştır. Her şeyden önce bu, Novatek'in Yamal sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) projesi ve yine Yamal Yarımada da bulunan Gazprom Neft'in, Novy Port projesi gibi daha erişilebilir bölgelerin seçilmiş kısımlarında, devam eden petrol ve gaz arama çalışmaları ile ilgilidir. Rusya'nın fiyatları düşürmemek için hidrokarbonlarını, Batı pazarlarına satmakta da büyük çıkarı bulunmaktadır. Bu, Rusya'ya Kuzey Kutbu'nu bir "*Barış ve iş birliği bölgesi*" olarak güvence altına almak için güçlü bir teşvik demektir. Burada Rusya, yeni alanların geliştirilmesine yardımcı olmak için başta Batı olmak üzere, yabancı enerji şirketlerini kendine çekebilmektedir. Bu nedenle Rusya'ya, en azından Kuzey Kutbu'nu hedef alan Batı yaptırımlarının kaldırılması veya sınırlandırılması için çaba gösterme konusunda cesaret veriyor (Staun, 2020: 7).

Bochkarev, Kuzey Kutbu'nun Rusya için neden bu kadar kritik olduğunun beş ana nedenine işaret etmektedir (Gabriella, 2021: 9):

- 1) Kuzey Kutbu, Rusya için ekonomik bir motordur;
- 2) Kuzey Kutbu, kullanılmayan devasa bir kaynak üssüdür;
- 3)Rusya'nın Kuzey Kutbu'na coğrafi yakınlığı, bölgeye odaklanmayı bariz kılmaktadır;
- 4) Kuzey Kutbu, Rus malları ve ordusu için potansiyel bir ulaşım koridorunu temsil etmektedir;
- 5) Sınır koruması.

Bu strateji hassasiyetiyle birlikte Rusya'nın, ulusal çıkarları olarak dört neden daha açıklanmaktadır (Suvanto, 2016: 24):

- Sosyal ve ekonomik kalkınma sorunlarını çözmek için Rus Kuzey Kutbu'nu stratejik bir kaynak üssü olarak kullanmak;
- Kuzey Kutbu'nda barış ve iş birliğini sürdürmek;
- Kuzey Kutbu'nun benzersiz ekolojik sistemlerini korumak;
- Ulusal ulaşım için Kuzey Deniz Rotasını kullanmak.

Politikanın temel hedefleri, çeşitli eylem alanlarını içerir. Örneğin, sosyal ve ekonomik kalkınma ile ilgili olarak, kaynak tabanının genişletilmesi gerekmektedir. Barışı korumada, savaşma potansiyeline sahip işleyen bir rejime sahip olmak önemli kabul edilir. Ayrıca çevrenin korunması, uluslararası iş birliğinin sürdürülmesi, bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi ve Rus Kuzey Kutbu'nun bilgi alanının oluşturulması da sıralamaya dâhildir (Ibid: 24).

3.2. Çin

Çin'in Kuzey Kutbu ile ilgili tarihi, 1925'te Norveç'in Spitsbergen Takımadaları üzerindeki egemenliğini tanıyan Spitsbergen antlaşmasıdır. Anlaşmayı imzalayan tüm taraflara adalarda, eşit ticari faaliyetler hakkı tanınmasıyla başlamıştır. Çin, Mayıs 2013'te Arktik Konseyi'nde gözlemci statülüğünü elde ederek, 2018'de merakla beklenen bir teknik incelemenin yayınlanmasına yol açmıştır. Bu tanıtım belgesi sayesinde Çin, Kuşak-Yol Girişimi'ne entegre edilmiş olmuştur. Bu girişim, Arktik İpek Yolu'na yönelik emellerinin belirtilmesi anlamına gelmektedir. (Vriesema, 2021).

Kuzey Kutbu hakkındaki ilk politika belgesinde Çin, bölgedeki çıkarlarının tamamını, ana hatlarıyla belirtmişti. Kaynaklar, mevcut ihtiyaçları karşılamanın yanı sıra, gelecekte kaynak güvenliğini de garanti altına almayı amaçlamıştı. Pekin, Kuzey Kutbu kaynaklarının arzı ile daha fazla ekonomik büyüme sağlamayı ve bununla birlikte artan nüfus ve taleplere sahip ülkesinde, siyasi istikrar sağlamayı hedeflemişti. Gaz ve petrolle birlikte, kıymetli toprak elementleri olan uranyum, çinko ve demir cevheri de hedef alanındaydı. Küresel nakliye ve ticaretine hizmet edecek, daha kısa ve yeni transit rotalarını emniyetli kullanabilmek için güvenlik sorunu da gündemindeydi. Bu anlamda güvenlik, jeopolitik nüfuzla bağlantılı olmakta hem anlaşmaya dayalı askeri terimlerle hem de kapsamlı olarak işlenmişti. Bunun yanı sıra turizme olan ilgi de konu dâhilindedir (de Buitrago, 2020: 99).

Pekin'e göre Çin; *"Kuzey Kutbu'ndaki iklim değişikliklerinden doğrudan etkilenen ve dolayısıyla Kuzey Kutbu işlerinde söz sahibi olan bir 'Yakın Kutup Devleti'dir"*. Politika hedefleri, *"mevcut uluslararası hukuk çerçevesine,"* bağlı kalırken, Kuzey Kutbu'nu tanımak, korumak ve geliştirmenin yanı sıra yönetimine de katılmak olarak tanımlanmaktadır. Beyaz kitap, bu hedeflere uygun olarak, Çin'in tüm çıkarlarının bilimsel araştırmalarda yattığını işlemektedir. Bununla birlikte Kuzey Kutbu'nun rasyonel kullanımına, çevrenin korunmasına, kaynak kullanımına, nakliye, balıkçılık ve turizme de vurgu yapmaktadır (Mohr, 2020: 116).

Çin, “*Yakın Kutup Devleti*” statüsüne ek olarak; kendi akademisyenlerince icat edilen ve Ekim 2015’ten bu yana diplomatik farklılığını da katmıştır. Bu katkıyla kendisini sıklıkla kullanılan bir terimle “önemli bir Kuzey Kutbu paydaşı” olarak göstermeye çalışmaktadır. Örneğin, Ekim 2015’te düzenlenen üçüncü Kuzey Kutup Dairesi Meclisi toplantısında, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, bu toplantıya gönderdiği video mesajında resmi olarak; “Çin’in önemli bir Kuzey Kutbu paydaşı olduğunu...” iddia eder. Kasım 2015’te Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hong Lei, Çin’in iklim değişikliği müzakereleri özel temsilcisi Gao Feng tarafından, Kuzey Kutup Dairesi Meclisi’nin 2016’daki dördüncü konferansında, bir kez daha iddia edilen, düzenli bir basın toplantısında bu kavramı yineler (Wu, 2022: 10).

Diğer taraftan Çin’in bölgede “*yasal iddia*”, çabalarını zorlaştıran, Kuzey Kutbu’na kara sınırı olmaması nedeniyle diğer ülkelerden farklıdır. Shenghe Resources ve China National Offshore Oil Corporation gibi Çinli şirketler; bölgedeki madencilik projelerini genişletmeye çalışırken, Grönland’ı kontrol eden Danimarkalıların bürokratik engel ve siyasi muhalefetiyle karşılaşmışlardır. Bu muhalefetin karşısında ayrıca Çin, bölgede çok daha uzun süredir faaliyet gösteren ve kaynak çıkarma konusunda daha fazla deneyime sahip olan birincil rakipleri ABD ve Rusya’nın sayıca gerisindedir. Çin’in “Xuelong 2” veya “The Snow Dragon 2” olarak bilinen tek buzkıranı, ABD’nin beş buzkıranı ve Rusya’nın buzkıranı yanında sönük kalmaktadır (Gross, 2020). ABD Savunma Bakanlığı ayrıca, Çin Devlet Teşebbüslerinin (KİT’ler), Pekin’in ilk nükleer enerjili buz kırıcısının henüz gelişim aşamasında olduğunu ve tamamlanma tarihinin belirsizliğini koruduğunu ileri sürmektedir (Chapman, 2020).

2017 yılında Çin, uluslararası altyapı geliştirme programının bir parçası olarak Kutup İpekyolu girişimini resmen başlatmıştır. Bu girişimi, Arktik bölgesinde hem karada hem de denizde ekonomik ve altyapı geliştirme hedeflerini ana hatlarıyla belirtmekteydi. Kuzey Amerika, Doğu Asya ve Batı Avrupa’yı birbirine bağlayan nakliye yolları boyunca liman terminalleri ve lojistik merkezleri inşa etmek gibi projelerin geliştirilmesine dayanmaktaydı. Kuzey Denizi Rotası, nakliye rotaları arasında, Doğu Asya ile Avrupa arasındaki süreyi ve maliyeti maksimum ~%35 oranında azalttığı için kilit öneme sahipti (Cao, 2022: 3). Çin’in bu konudaki politikası, kutupsal etkisini artırmak, bölgeler üzerinde güç ve nüfuz sağlama amacını taşımaktaydı. Bu nedenle Svalbard’daki Yellow River Araştırma İstasyonu, en değerli kutup başarıları arasında yer almaktadır (Burke, 2021: 53). Çin’in Kuzey Kutbu bilimsel araştırmalarına öncelik vermesi, Uzak Kuzey’deki ikili varlığının bir başka kanıtıdır. Mevcut MOSAiC seferi gibi uluslararası araştırmalara katılarak, bakış açısını genişletmektedir. Bunun karşılığında Kuzey Kutbu su yollarına meşru erişim ve bölgenin manzarası hakkında teknik bilgi kazanmaktadır. Jeopolitikte bilgi, güç ile eşittir. ABD Savunma Bakanlığı bu bilgi gücüyle bölgede yeni nesil nükleer denizaltılarını konuşlandırmak için Arktik ortamını daha iyi anlayabileceği konusunda Çin’i uyarmaktadır (Leddy ve Lurie, 2020). Öte yandan bu bölgede; bilimsel araştırma, ekonomik olanaklar ve sahip olacakları erişimin artması gibi çıkarların dışında, Pekin’in istihbarat ve gelişmiş yetenekler gibi kendi askeri çıkarları da bulunmaktadır. Bölgede birinci ve ikinci vuruş kabiliyeti olan Rus ve ABD nükleer stratejik denizaltılarıyla füze fırlatma tesisleri de bulunmaktadır. Çin bunu bilmekle beraber askeri yoklukları nedeniyle istihbaratlarında çoğunlukla gafil avlanmaktadır. Artan varlık gücü, bunu düzelterek ve anakarada güvenliği veya en azından güvenlik hissini arttıracaktır. İstihbarat tehdidi veya riski ortadan kaldırmaz, ancak onu çevreleyen belirsizliği azaltır. Geliştirilmiş yeteneklerle ilgili olarak, bilimsel seferlerin ikili kullanımının dikkate alınması gerekmektedir. Veri toplama, Çin

ordusunun Kuzey Kutbu koşullarına uyum sağlamasına olanak sağlamaktadır. Tüm bu bilgi koleksiyonu, Çin'in Kuzey Kutbu'na ilişkin cehalet perdesini de yavaş yavaş kaldırmaktadır (Vindevogel, 2022: 2).

Çin, 2030'dan önce gerçekleştirmeyi hedeflediği bir dönüşümle kendisini, “kutupsal bir güç” olarak görmektedir. ABD ve Rusya ile karşılaştırılabilir “Kutupsal büyük güç” olma yolunda Brady, kutup bölgelerinin hedefine nasıl uyduğuna dair en kapsamlı analizlerden birini sağlamıştır. Bu hedefi gerçekleştirmek için Çin'in, “kutup bölgelerinde hâkim olması gerekir”. Kuzey Kutbu'nun dünya için ne anlama geldiğini tanımlayan kavramlar ve çerçeveler arasında “küresel ortak”, “insanlığın ortak mirası”, “küresel ısınmayı gözlemlene penceresi” ve “kaynakların hazinesi” yer almaktadır. Bu kavramların çoğu Çin'de ortaya çıkmadı ve bunları destekleyen tek ülke Çin değildir. Çin'de, “Arktik olmayan devletlerin” Kuzey Kutbu işlerine katılma haklarını savunmak için söylemsel bir stratejinin parçasıdır. İlk üçü Çin'in hem dış hem de iç söylemlerinde, dördüncüsü ise öncelikle iç söylemde kullanılmaktadır (Andersson, 2021: 7). Çin ayrıca Arktik bölgesinde nüfuz kazanmak için Afrika ve Latin Amerika'da iyi işleyen bir strateji uygulamakta, yerel şirketlere yatırım yapmak, onlarla bir araya gelmek ve iyi niyet kazanmak, iyi işleri finanse etmek gibi... (Vargulis, 2013).

3.3. ABD

ABD, Rusya ve Çin'in politikalarına ilişkin endişelerini vurgulayan bir dizi stratejik belge yayınlamıştır. Bu stratejik rekabetin Kuzey Kutbu'ndaki gerilimlere sıçraması an meselesi olarak vurgulanmıştır. 2019'da ABD Savunma Bakanlığı, Çin ve Rusya'nın Kuzey Kutbu'ndaki artan varlığını, kendisinin bölgedeki çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Belgede bu endişelere yanıt olarak, Kuzey Kutbu ve Kuzey Atlantik'te donanmasının ve buz kırma kapasitesinin artırılması çağrısında bulunmaktadır. ABD Donanması İkinci Filosunun yeniden kurulması, öncelikle Kuzey Atlantik'teki Rus deniz kuvvetlerine karşı koymaya odaklanmış olsa da Kuzey Kutbu'ndaki artan Rus baskısına karşı bir yanıt olarak görülmektedir (Klimenko, 2019: 10). Bu Washington'un, Kuzey Kutbu siyasetini ve güvenliğini giderek daha fazla bir “büyük güç rekabeti” prizmasından görmesidir. Washington'ın büyük güç rakibi olarak işaret ettiği ülke, özellikle Çin'dir. Buradaki Strateji, Çin'in bölgesel istikrarı tehdit eden Kuzey Kutbu'ndaki rolünü ve etkisini, kademeli olarak düşürmeye çalışmaktadır. Bu nedenle yatırımları ve diğer ekonomik yöndeki girişimleri konusunda uyarıda bulunmasıdır. Stratejide belirtildiği gibi “*Çin, Kuzey Kutbu'nda uluslararası kural ve normları baltalayabilecek şekillerde rol kazanmaya çalışıyor ve küresel çapta yırtıcı ekonomik davranışının Kuzey Kutbu'nda tekrarlanma riski var*”. ABD Savunma Bakanlığı'ndan Kongre'ye, Çin'in askeri gücüne ilişkin 2019'un başlarında yayınlanan yıllık raporda da ilk kez, “Kuzey Kutbu'ndaki Çin” hakkında, özel bir bölüm yer almaktadır ve “Sivil araştırma Çin'in Kuzey Kutbu'ndaki güçlendirilmiş askeri varlığını destekleyebilir,” uyarısında bulunmaktadır. Arktik Okyanusu, nükleer saldırılara karşı caydırıcı olarak bölgeye denizaltı konuşlandırmayı içerebilir ifadesine yer verilmiştir (Ørensen, 2019: 196).

ABD; yaklaşık on yıl içinde, kıta ayrılımasının ilki olan ve hızla değişen Kuzey Kutbu için, 2022'de yeni bir ulusal strateji yayınladı. Yayından maksat; bölgedeki yerli liderliğine özel bir vurgu yaparak iklim değişikliği, ekonomik kalkınma ve küresel yönetim konularına da odaklanmayı hedefler. Ayrılmış olan bu bölgede güvenlik, özellikle de Rusya'nın, Ukrayna'ya karşı saldırıyı göz önünde bulundurulduğunda önemli bir önceliktir. Bundan önceki strateji,

2013'te yayınlanmış ve mukabilinde son dokuz yıl içinde bu mekânda, büyük değişiklikler görülmüştür. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'yı işgalinin yanı sıra, İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya katılmak için başvurularıyla jeopolitik sismik bir değişim geçirmiştir. Bu değişimlerin beraberinde Çin'in bölgeye olan ilgisi ve müdahalesine ilgili endişeler de artmaya başlamıştır (Schreiber, 2022).

Yeni ABD Arktik Stratejisi, karşılıklı olarak birbirini destekleyen dört amaca dayanmaktadır (Coninsx, 2022).

1- Güvenlik: Strateji; “Amerikan halkını, egemen topraklarımızı ve haklarımızı korumak, en yüksek önceliğimizdir,” ifadesinin belirtilmesi.

2- İklim Değişikliği ve Çevre Koruma: Alaska topluluklarını iklim değişikliğinin etkilerine karşı direnç göstermelerini içermekte ve iklim krizini büyük bir aciliyetle ele almaktadır. Bilime dayalı kararları geliştirmek için desteklemek ve geleneksel bilgileri de dikkate alarak, güçlü bir ABD iç odağına sahiplik, stratejiyi ön plana çıkarmaktadır.

3- Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma: Kuzey Kutbu'nun ısınmasının sunduğu yeni ekonomik fırsatları kullanırken, altyapıya yatırım yapmak. Sürdürülebilir bir şekilde yapılması koşuluyla ekonomik kalkınmayı desteklemektir. Yerli topluluklar için güvenilir ve erişilebilir hizmetlere erişimi kolaylaştırarak, Alaska'daki geçim kaynaklarını iyileştirmek düşüncesidir.

4- Uluslararası İş birliği ve Yönetişim: ABD, mevcut koşullardaki rolünü hafife alıyor gibi görünse de bir tartışma forumu olarak gördüğü, Arktik iş birliği için kurumlarını desteklemeye devam etmektedir.

Bu Stratejiyle Kuzey Kutbu'ndaki, iki ana rakip olarak gördüğü Rusya ile Çin'i ayırmakta ve artan stratejik önem ışığında Kuzey Kutbu'ndaki son faaliyetlerini vurgulamaktadır. Özellikle Rusya'nın; askeri üsler ve hava alanları, savunma ve saldırı füze sistemleri dâhil olmak üzere bölgedeki askeri mevcudiyetine vurgu yapılmaktadır. Yüksek ölçekte askeri tatbikatlar ve Kuzey Filosunda yapılan yükseltmelerin altını çizmektedir. Ekonomik projelerde ve askeri mevcudiyette artan harcamalarının, yüksek sıklıkta olmasını konu edinirken; ayrıca Çin'in son on yılda bölgedeki yatırımlarını vurgulamaktadır. Genişletilmiş bir buzkıran filosu, bölgedeki askeri faaliyetler ve genellikle olası askeri veya istihbarat uygulamalarıyla gündemi dile getirmektedir. Bunun yanında bilimsel angajman dahil olmak üzere ikiye katladığını belirtmektedir. Çin, belgede bahsedilen Kuzey Kutbu dışındaki tek ülkedir ve oldukça düşmanca bir ışıkla boyanmıştır (Humpert, 2022).

Heather A. Conley; Amerikan stratejisini etkileyen üç ana özelliği tanımlamaktadır. Birincisi ve en önemlisi, jeopolitik faktördür; ABD ile Kuzey Kutbu'na en büyük kıyı ülkesi olan Rusya arasındaki büyük güç rekabeti. Bu endişelere ek olarak, Çin'in “*Arktik'e yakın bir devlet*” olduğunu ilan etmesi de vardır. İkincisi, çevre faktörüdür; Kuzey Kutbu'nun, deniz ve kara ortamındaki kademeli değişiklikleri, bilim adamlarını şaşırtırken aynı zamanda, esnek yönetim yapılarının gelişimini de teşvik etmektedir. Üçüncüsü; Maden kaynaklarının araştırılması ve küresel emtia fiyatları ile bağlantılı ekonomik faktörlerdir (Sharma, 2021: 80).

Açıklanan bu faktörlerin bileşiminde ABD'nin, 2029 yılına kadar önemli ölçüde daha büyük, bir buzkıran filosuna ve Alaska'nın Bering Denizi'nde bir deniz üssüne sahip olması

beklenmektedir. Bu beklentilerin yanında ayrıca; Sahil Güvenlik'in ağır kutup buz kırıcısı Polar Star'ın ömrünü uzatmaya ve Kuzey Kutbu altyapısı için "maliyet tahminleri" ve "teknoloji hazırlığı" konusunda daha fazla bilgi sahibi olmaya odaklanmaktadır. ABD'nin Kuzey Kutbu'ndaki artan hırslarının nedeni, özellikle Rusya'nın bölgeyi artık bir "Barış Bölgesi" olarak görmediği içindir. Gücünü ve çıkarlarını bu büyüyen potansiyel hegemonlara karşı stratejik savunma arzusunda kaynaklandığını belirtmek önemlidir (Eftimiu, 2021).

ABD Savunma Bakanlığı, yeni bir strateji izlemek için Eielson Hava Kuvvetleri Üssü'nde bir nükleer enerji santrali inşa etme çalışması yapmaktadır. Geçen aylarda, Eielson'da havai kablolarla kurulum boyunca güç sağlayan mevcut 20 MW'lık kömürle çalışan ısı ve elektrik santralini desteklemek için 2,5 megavatlık bir mikro reaktör inşa etme nedeniyle Hava Kuvvetlerine bir talepte bulunmuştur. Alaska merkezli diğer askeri tesisler de aynı şeyi yapabilir güçteydi. ABD yönetimi, ülke güvenliğini oluşturmak ve Kuzey Kutbu'ndaki askeri tesislerine malzeme sağlayarak kuvvet yatırımı yapmaya çalışmaktaydı. Bütün bu işlemlerin yanı sıra ayrıca Alaska da Washington'un jeopolitik emellerini kanallandırmak için çalışmaktadır. Kaynaklarla ilgili olanlar da dâhil olmak üzere bölgesel anlaşmazlıkları çözmek için Kuzey Kutbu Konseyi üyeliği verir; çünkü eyaletin coğrafi konumu, dünyadaki çoğu stratejik yere kolay erişim durumundadır. Bu nedenlerle Alaska, ABD askeri tesislerine ev sahipliği yapmakta ve bu da onu, tüm ABD eyaletleri arasında en üst sıraya koymaktadır (Hernik, 2022).

SONUÇ

Dünyanın hiçbir yerinde iklim değişikliğinin jeopolitik sonuçları Kuzey Kutbu'ndaki kadar belirgin olmamıştır. Bu bölgedeki jeopolitiğin öngörülebilir gelecekte kalacağı giderek daha açık hale gelmektedir. Öte yandan son yıllarda Kuzey Kutbu, yeni ticaret yollarının açılması, petrol ve doğal gaz rezervlerinin keşfi ve enerji endüstrisinde yabancı yatırım gibi bir dizi gelişmeye tanık olmuştur. İklim ve hava değişiklikleri bu süreci hızlandırmış ve tüm bu olaylar geçmişin jeopolitik durumunu değiştirmiştir ve yeni bir jeopolitik eksen ortaya çıkmıştır. Bu özelliklerle Kuzey Kutbu, Rusya, Çin ve ABD başta olmak üzere büyük güçlerin, jeopolitik rekabet alanı haline gelmiştir.

Artan bu jeopolitik rekabette, Arktik zenginliklerin daha erişilebilir hale gelmesi, Rusya'nın askeri faaliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Kuzey Kutbu'nu güç gösterisinin stratejik bir devamı olarak görmesidir. Diğer bir hedef de Kremlin'e, Avrupa ve Asya pazarından, jeopolitik nüfuzun yanı sıra, istikrarlı bir gelir kaynağı sağlamaktır. Bu emellere meydan okuyacak herhangi bir rakibi olmadığı için, Rusya'nın Kuzey Kutbu'ndaki büyük bir jeopolitik varlık olarak yerini koruma şansı vermektedir. Bu güvenle ayrıca, Kutup üzerindeki kontrol, ticaret yolları ve turizm fırsatları için rekabeti yoğunlaştırmıştır.

Tüm bu gelişmeler, Rusya ile kısa kara sınırı ve uzun deniz sınırına sahip olan NATO üyesi Norveç'in yanı sıra, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerin de bu bölgede, Rusya'ya yönelik stratejilerini yeniden düşünmelerine neden olmuştur. Bu nedenle ABD Başkanı Joe Biden, Arktik bölgesi için bir büyükelçi seçmek zorunda kalmış ve ABD dış politika yapısında ilk kez böyle bir konum oluşturulmuştur. Böyle bir ortamda Washington ile Moskova arasındaki jeopolitik rekabet artmış Rusya'nın Kuzey Kutbu'ndaki hamleleri, Amerika'ya yeni stratejiler ve politikalar üretmeye yönlendirmiştir.

Diğer taraftan Çin, Kuzey Kutbu'na son dönemde özel önem veren ülkelerden biridir. Pekin'in bakış açısında, bir dünya gücü imajı çizmeye çalıştığı birkaç bölgeden biridir. Çin kendisini “Kuzey Kutbu'na yakın bir ülke” olarak adlandırmakta ve bu nedenle bölgedeki değişikliklerin, ekonomik çıkarları üzerinde açık ve belirgin etkilerinin olduğunu belirtmektedir.

Kuzey Denizi Rotası, Rusya'nın petrol ve gaz kaynaklarını, boru hatlarına ihtiyaç duymadan, Asyalı müşterilere satmasına yardımcı olacaktır – olmaktadır. Bu nedenle Çin, Rus petrolü ve gazı da dâhil olmak üzere geniş bir kaynak arzına erişerek ekonomisini ayakta tutmaya devam ettirebilmektedir. Çin bu durumu, enerji güvenliğinin yanı sıra İpek Yolu'nu genişletmek için de bir fırsat olarak görmektedir. Bu görüntü, Çin'in Rus enerji projelerine neden büyük yatırımlar yaptığını açıklamaktadır. Yatırımlarının yanı sıra Rusya'nın, Kuzey'deki varlığını normalleştirmek için diğer Arktik kıyısı ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmaktadır. Bu nedenle Kuzey Kutbu, yakın geleceğin jeopolitik eksenini alanı olabilir- olacaktır.

KAYNAKÇA

- Afzali, R., & Seyedi Asl, S. (2023). “The Study of the Effects of US Geopolitical Policies on the Divergence of the Islamic World. Case Study: Southwest Asia”, *Strategic Review/Przeglad Strategiczny*, (15), 265–281. <https://doi.org/10.14746/ps.2022.1.16>.
- Andersson, P. (2021). “The Arctic as a “Strategic” and “Important” Chinese Foreign Policy Interest: Exploring the Role of Labels and Hierarchies in China's Arctic Discourses”. *Journal of Current Chinese Affairs*, 1-27. <https://doi.org/10.1177/18681026211018699>
- Antrim, C.L. (2010). “The Next Geographical Pivot”, *Naval War College Review*, 63(3), 15-39.
- Bjørkli, H. (2015). *Arctic Governance: Understanding the geopolitics of commercial shipping via the Northern Sea Route*. Master Thesis, Norway: University of Bergen
- Dorothee B. ve Varnajot, A. (2021). “A geopolitical outlook on Arctification in Northern Europe: Insights from tourism, regional branding and higher education institutions”. *Arctic yearbook*. 279-292.
- Boyd, R. vd. (2016). *Mineral Resources in the Arctic an Introduction*. Norway: Geological Survey of Norway.
- Brodt, L. (2021). “The Development of Arctic Offshore Oil and Gas Resources in Russia: Energy Policy Updates and New Activities By Companies”, *Arctic yearbook*, 234-248.
- Burke, R. (2021). “The Polar Trap: China, Russia, and American Power in the Arctic and Antarctica”. *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 4(7), 36-67.
- Campos, A. and Fernandes, C. P. (2017). *The Geopolitics of Energy*. (Ed: Carla Patrício Fernandes and Teresa Ferreira Rodrigues). *Geopolitics of Energy and Energy Security*. Lisboa: Instituto da Defesa Nacional.
- Cao, Y. (2022). Implications for Sino-Russian Cooperation on the Polar Silk Road. *Arctic Yearbook*. 1-15.
- Dahlman, Carl T. (2009). *Geopolitics*. (Ed: Carolyn Gallaher vd.), Key Concepts in Political Geography (ss.87-98), SAGE Publications Ltd, London.
- CHAPMAN, B. (2020), *The Arctic's Emerging Geopolitics: Recommendations for the U.S. and its NATO Allies*. The Mackinder Forum, <https://mackinderforum.org/the-arctics-emerging-geopolitics-recommendations-for-the-u-s-and-its-nato-allies/>, (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- Cohen, S. B. (2015). *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Maryland: Rowman & Littlefield.

- CONINSX, M. (2022). The New US Arctic Strategy. Welcome back, America!. Royal Institute for International Relations, <https://www.egmontinstitute.be/the-new-us-arctic-strategy-welcome-back-america/>, (Erişim Tarihi: 20.08.2023).
- Coninsx M. vd. (2022). The future of the Arctic region: what is at stake for Belgium?, Brussels: Egmont Royal Institute for International Relations, European Policy Brife No. 74.
- De Butrago, S. R. (2020). China's Aspirations as a "Near Arctic State": Growing Stakeholder or Growing Risk?. (Ed: Joachim Weber,), Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic (ss.97-113), Kiel University.
- DEPLEDGE, D. (2016). Climate Change, Geopolitics, and Arctic Futures. E-International Relations, <https://www.e-ir.info/2016/05/16/climate-change-geopolitics-and-arctic-futures/>, Erişim Tarihi: 15.08.2023.
- Dodds, K v.d. (2013). Introduction: Geopolitics and its Critics. (Ed: Klaus Dodds, Merje Kuus and Joanne Sharp). The Ashgate Research Companion to Critical Geopolitics (ss.1-19), New York: Ashgate Publishing.
- EFTIMIU, A. (2021). "As the United States Grows More Invested in the Arctic", International Implications Arise, the Columbia Political Review (CPR), <http://www.cpreview.org/policy-360/2021/12/policy-360-geopolitics-in-the-arctic>, (Erişim Tarihi: 15.08.2023).
- Gomes, T. R. (2022). The transformation of Arctic geopolitics and its implications for the North Atlantic. The Atlantic Centre, Policy Brief 14.
- Gabriella, G. (2021). "Conceptualising the Arctic as a Zone of Conflict". Central European Journal of International and Security Studies. 15(4), 4-30. <https://doi.org/10.51870/CEJISS.A150401>.
- GRONHOLT-PEDERSEN, J. and FOUCHÉ, G. (2022). Dark Arctic: NATO Allies Wake Up to Russian Supremacy in the Region, Reuters, <https://www.reuters.com>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- Gross, M. (2020). Geopolitical Competition in The Arctic Circle. Harvard International Review, <https://hir.harvard.edu/the-arctic-circle/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- Haldén, P. (2007). The Geopolitics of Climate Change: Challenges to the International System. Stockholm: Swedish Defence Research Agency.
- Hamilton, T. (2022). The Geopolitics of Arctic Warming. The American Security Project (ASP). <https://www.americansecurityproject.org/geopolitics-of-arctic-warming/>, (Erişim Tarihi: 22.08.2023).
- Hernik, J. (2022). The Role of Alaska in U.S. Arctic Strategy. Warsaw Institute. <https://warsawinstitute.org/role-alaska-u-s-arctic-strategy/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- Humpert, M. (2022). New US Arctic Strategy Foreshadows Increasing Hurdles for Cooperation in a More Complex Region. High North News, <https://www.highnorthnews.com/en/new-us-arctic-strategy-foreshadows-increasing-hurdles-cooperation-more-complex-region>, (Erişim Tarihi: 23.08.2023).
- Kalliojärvi, S. (2020). Climate Change, Security and the Role of Transnational Corporations, Arctic Yearbook. 95-112.
- Kharlampyeva, N. K. (2013). The Transnational Arctic and Russia. (Ed: Hooman Peimani). Energy Security and Geopolitics in the Arctic: Challenges and Opportunities in the 21st Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd, s.95-127.

- Klimentko, E. (2019). *The Geopolitics of a Changing Arctic*, Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute(SIPRI).
- Leddy, L ve Lurie, D. (2020). *China's Arctic Endgame*. The American Security Project (ASP), <https://www.americansecurityproject.org/chinas-arctic-endgame/>, (Erişim Tarihi: 24.08.2023).
- Leylanoğlu, H & Seyed, Asl, S. (2021). "İran ve Suudi Arabistan'ın 2003'ten Sonra Irak'ta Çıkar Çatışmalarına Jeopolitik Bir Bakış", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(22), 107-126. <https://doi.org/10.34189/asbd.8.22.006>
- Lindholt, L. (2006). *Arctic Natural Resources in a Global Perspective*. (Ed: Glomsrød, S. and Aslaksen, I.). *The Economy of the North Statistics Norway*, Oslo, s.27-37.
- Madeira, J. (2019). *National Security Implications of a US Strategic Port in the Arctic*. The American Security Project (ASP), <https://www.americansecurityproject.org/national-security-implications-of-a-us-strategic-port-in-the-arctic/>, (Erişim Tarihi: 26.08.2023).
- Mirheydar, D. V.d. (2014). "Climate Change and the Geopolitical Challenges of the North Pole", *Geopolitics Quarterly*. 10(35), 20-55.
- Mohr, J. (2020). *China in the Arctic and the Case of Greenland*. (Ed: Joachim Weber). *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic*, Kiel University, s.113-131.
- Ó Tuathail, G. (1994). "Problematizing Geopolitics: Survey, Statesmanship and Strategy". *Transactions of the Institute of British Geographers*. 19(3), 259-272.
- Ørensen, C. T. (2019). *Intensifying US-China security dilemma dynamics play out in the Arctic: Implications for China's Arctic strategy*. *Arctic Yearbook*, 2, 195-217.
- Østhagen, A. (2017). "Geopolitics and security in the Arctic: what role for the EU?", *European View*. 16, 239-249. <https://doi.org/10.1007/s12290-017-0459-1>.
- Peimani, H. (2013). *Introduction*. (Ed: Hooman Peimani). *Energy Security and Geopolitics in the Arctic: Challenges and Opportunities in the 21st Century* (ss.1-23), Danvers: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Raspotnik, A. (2016) *The European Union and its Northern Frontier: EUropean Geopolitics and its Arctic Context*, Doctoral Degree, University of Cologne.
- Retaillé, D. (2000). *Geopolitics in History*, *Geopolitics*. 5(2), 35-51. <https://doi.org/10.1080/14650040008407678>.
- Rumer, Eugene vd. (2021). *Russia in the Arctic: A Critical Examination*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- Schreiber, M. (2022). *New U.S. Arctic strategy focuses on geopolitical rivalries and climate change*. *ArcticToday*, <https://www.arctictoday.com/new-u-s-arctic-strategy-focuses-on-geopolitical-rivalries-and-climate-change/>, (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- Seethi, K.M. (2021). *Russia, the United States, and Churning Arctic Geopolitics*. The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/russia-united-states-churning-arctic-geopolitics/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2023).
- Seyedi Asl, S., Karaoğlu, Orhan. (2023). "Jeopolitik Açından Suudi Arabistan-Yemen Sınır Anlaşmazlığı ve Husiler Meselesi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 19(45), 363-392. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrj.1320084>.
- Sharma, A. (2021). *China's Polar Silk Road Implications for the Arctic Region*. *Journal of Indo-Pacific Affairs*. 4(7), 67-87.

- Staun, J. (2020). A Two-Faced Russia? Civilian Interests and Great Power Politics in the High North. (Ed: Joachim Weber), Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic Kiel University, s.3-23.
- Sukhankin, S. vd. (2021). Strategy, competition, and legitimization: Development of the Arctic Zone of the Russian Federation, Arctic Yearbook. 207-234.
- Suvanto, V. P. (2021). Geopolitics of the Arctic: Challenges and Prospects, Master en Estudios Internacionales. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- ThangaraJ, A. ve Chowdhury, A. (2022). Energy, geopolitics and the dying arctic ice fields: an enviro-political perspective, Rajasthan (India): IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science.
- Timothy, L. T. (2019). Russia Military Strategy: Impacting 21st Century Reform and Geopolitics. Kansas: Army Foreign Military Studies Office.
- Tremoglie, C. (2020). Arctic Geopolitics Reconsidered: Pathways to Conflict and Cooperation. CUREJ: College Undergraduate Research Electronic Journal.
- Vargulis, M. (2013). Arctic - a Mirror of Great Powers' Geopolitical Interests?. Latvijas Ārpolitikas Institūts, <https://www.lai.lv/viedokli/arctic-a-mirror-of-great-powers-geopolitical-interests-305>, (Erişim Tarihi: 20.07.2023).
- Vasegh, M, vd. (2017). "Epistemological Explanation of the Concept and Nature of Geopolitics", Research Political Geography Quarterly. 2(2), 65-85.
- Vindevogel, B. (2022). The Arctic, a New Front for Great Power Conflict?. Egmont Royal Institute for International Relations, Brussels: Egmont Policy Brief 273.
- Vriesema, J. (2021). Arctic Geopolitics: China's Remapping of the World. The Clingendael Spectator, <https://spectator.clingendael.org/en/publication/arctic-geopolitics-chinas-remapping-world>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023).
- Wegge, N. ve Keil, K. (2018). "Between classical and critical geopolitics in a changing Arctic", Polar Geography. 41(2), 87-106. <https://doi.org/10.1080/1088937X.2018.1455755>.
- Westerhof, F. (2021). The Arctic as a geopolitical region: A Critical Discourse Analysis of how the Arctic region is constructed in EU Foreign Policy frameworks, MA Thesis in European Studies, Amsterdam: University of Amsterdam.
- Wu, F. (2022). "Shaping China's Engagement with the Arctic: Nationalist Narratives and Geopolitical Reality", Journal of Contemporary China, 1-16. <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2124353>.
- Zellen, B. S. (2009). Arctic Doom, Arctic Boom: The Geopolitics of Climate Change in the Arctic. California: ABC-CLIO, LLC.